

KS. MARCIN HINTZ

PROBLEMATYKA MORALNA W DOKUMENTACH SYNODÓW KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W POLSCE

1. UWAGI WSTĘPNE

We współczesnym świecie Kościoły chrześcijańskie konfrontowane są z coraz większą liczbą problemów, dylematów, które nie były znane poprzednim generacjom wyznawców Chrystusa. Szerokie kręgi wiernych wymagają więc od swoich duchowych przywódców czy – mówiąc językiem eklezjalnym – od swych pasterzy, by ci dawali im odpowiedzi na egzystencjalne i aksjologiczne pytania, podpowiedzi czy wskazówki, jak mają żyć w zgodzie z biblijnym światem wartości. W przypadku Kościoła rzymskokatolickiego sytuacja wydaje się być klarowniejsza. Magisterium Kościoła formułuje oficjalne dokumenty, będące wykładnią dla wszystkich członków tej wspólnoty eklezjalnej. Encykliki papieskie czy chociażby listy pasterskie pozwalają dość precyzyjnie odtworzyć naukę społeczną największego z Kościołów chrześcijańskich. Wspólnoty prawosławne czy ewangeliczne, formułujące swe stanowiska w innym procesie, tzn. stosując zasady koncyliaryzmu, nie zawsze są w stanie osiągnąć podobną precyzję. Nie znaczy to jednak, że współczesne wyzwania moralne nie są dla nich zagadnieniem najwyższej wagi.

W tradycji protestanckiej to właśnie problematyka moralna w ostatnich latach zajęła centralne miejsce w debacie teologicznej i kościelnej. Dla niektórych teologów kwestia ortopraksji ma wręcz prymat przed prawo-

---

Ks. dr hab. MARCIN HINTZ, prof. ChAT – duchowny Kościoła ewangelicko-augsburskiego, przewodniczący Komisji ds. teologii i konfesji Synodu Kościoła, kierownik Katedry Teologii Systematycznej w ChAT; adres do korespondencji: ul. Śląska 20, 42-200 Częstochowa; e-mail: hintz@chat.edu.pl

wiernością. W wielu lokalnych Kościołach ewangelickich mamy do czynienia wręcz z nadprodukcją memorandów, oświadczeń, stanowisk czy protestów w kwestiach etycznych. W różny sposób dochodzi się do owych oficjalnych dokumentów: w skomplikowanym procesie konsultacji eklezjalnych bądź tylko w gronie eksperckim czy konferencji biskupów. Zadaniem teologii jest późniejsza analiza zapisów znajdujących się w tych dokumentach.

Przy tym to zadanie jest o wiele łatwiejsze, gdy można przyjąć postawę recenzenta czy wręcz styl krytyczny. Co innego jednak formułować oficjalne dokumenty kościelne, w tym te dla Kościoła ewangelickiego najważniejsze, bo będące głosem Wysokiego Synodu.

Na pierwszej sesji Synodu XII kadencji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP autor tego opracowania został wybrany na Przewodniczącego Komisji ds. Teologii i Konfesji. Jednym z pierwszych zadań, jakie sobie wówczas postawiła Komisja, było przygotowanie obszernego dokumentu, który odnosiłby się do najważniejszych wątków współczesnej debaty bioetycznej. Po kolejnych spotkaniach roboczych Komisji uświadomiłem sobie w sposób nad wyraz jasny, że czym innym jest pisanie analitycznych artykułów naukowych, a czym innym formułowanie oficjalnych stanowisk kościelnych, gdzie ważyć należy każde zdanie, a nawet słowo. Jak łatwo się domyślić, „dokument” wciąż pozostaje w fazie wczesnego draftu czy – jak kto woli – brudnopisu i jest przedmiotem szerokich konsultacji. Analiza stanu aktualnego zostanie przeprowadzona w trzech krokach: najpierw przedstawione zostanie miejsce synodu w ewangelickiej świadomości eklezjalnej, następnie analizie zostanie poddana treść polskich dokumentów synodalnych dotyczących kwestii etycznych, na koniec wskazane zostaną możliwe konsekwencje i cele natury ekumenicznej.

2. SYNOD JAKO NAJWYŻSZA WŁADZA W KOŚCIELE EWANGELICKIM

Synod (od gr. *σύνδοξ*) oznacza ogólnie zebranie, także koniunkcję ciał niebieskich, ale przede wszystkim zgromadzenie kościelne. Od połowy IV wieku termin ten używany był na określenie zgromadzenia przedstawicieli duchowieństwa i świeckich z danej diecezji (to synod diecezjalny), metropolii (określany mianem synodu prowincjalnego) lub kraju, czyli synod plebarny. W tradycji prawosławnej jest to stała rada biskupów, działająca jako organ zwierzchni pod przewodnictwem głowy danego Kościoła, a w Ko-

ściołach protestanckich to zjazd przedstawicieli duchowieństwa i świeckich obradujący pod przewodnictwem superintendenta lub biskupa, będący organem władzy zwierzchniej Kościoła w danym kraju lub regionie¹. Tyle encyklopedyczna, ogólnikowa definicja PWN, zawarta także w wielotomowej encyklopedii *Religia*. W odniesieniu do Kościołów ewangelickich jest ona w dużej mierze nieprawdziwa, gdyż w większości Kościołów działających obecnie stanowisko prezesa Synodu oddzielone jest od stanowiska biskupa, co jest wyrazem przyjęcia do struktur kościelnych trójpodziału władzy. Biskup, będący prezesem Konsystorza, reprezentuje władzę wykonawczą i sądowniczą, Synod zaś to struktura mieszana, władza ustawodawcza o charakterze demokratycznym. Taki system władzy kościelnej nazywany jest synodalno-konsystorskim i obok episkopalizmu stanowi dzisiaj najbardziej znaną formę zarządzania Kościołem.

Ażeby system bardziej skomplikować, trzeba zaznaczyć, że w wielu Kościołach luterańskich obok tych dwóch władz, czyli Konsystorza i Synodu, funkcjonuje jeszcze konferencja biskupów, która stoi zwykle na straży czystości doktryny. Kościoły skandynawskie, które podkreślają posiadanie personalnej sukcesji apostołskiej, ze zrozumiałych względów inaczej pozycjonują miejsce urzędu biskupiego niż Kościoły o proveniencji niemieckiej, gdzie przez długie lata rola posługi biskupiej była marginalizowana.

Kościoły ewangelickie w swoim działaniu kierują się prymarnie wskazaniami Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu oraz sekundarnie ksiąg wyznaniowych, jak również tercjalnie innych obowiązujących przepisów prawnych i dokumentów kościelnych. Paradygmat ten wyrażony jest w reformacyjnej formule *sola scriptura*, która wskazuje na najwyższy autorytet Pisma Świętego w rozstrzyganiu wszelkich sporów natury teologicznej i eklezjalnej. W zależności od tradycji konfesyjnej rola ksiąg symbolicznych jest większa, jak ma to miejsce w luteranizmie, bądź mniejsza, jak jest to w przypadku tradycji reformowanej.

Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, czyli luterański, posiada ustrój synodalno-konsystorski, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP, czyli kalwiński, określa swój ustrój mianem synodalno-prezbiterialnego, a polscy metodyści, należący do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego, *de facto* są częścią światowej struktury, jaką jest Zjednoczony Kościół Metodystyczny (UMC – United Methodist Church), którego najwyższym organem syno-

---

¹ *Religia. Encyklopedia PWN*. T. 9. Warszawa 2003 (wydanie elektroniczne) oraz internetowa *Encyklopedia PWN*. www.encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4010144 [14.10.2008].

dalnym jest Konferencja Generalna, obradująca co cztery lata w Stanach Zjednoczonych. Polscy metodyści przyjmują więc jako dobro własne oficjalne zasady moralne UMC oraz mają prawo poprzez własną strukturę synodalną, jaką jest konferencja doroczna, tworzyć własne wypowiedzi, zgodne z duchem Zasad Socjalnych Metodyzmu.

W poniższych analizach odniesiemy się przede wszystkim do głównego nurtu polskiego protestantyzmu, jaki stanowi od XVIII wieku luteranizm, który jest *de facto* jedynym polskim Kościołem ewangelickim o szerszym społecznym oddziaływaniu, chociaż stanowi zauważalny procent ludności tylko w dwóch śląskich powiatach: bielskim i cieszyńskim.

Zgodnie z *Zasadniczym Prawem Wewnętrznym* Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP to Synod Kościoła jest gremium właściwym dla podejmowania decyzji o formułowaniu dokumentu czy stanowiska w konkretnej sprawie. Przez kilkadziesiąt lat realnego socjalizmu Synod nie korzystał z tej prerogatywy, natomiast w ostatnich dwudziestu latach, już w porządku prawnym III Rzeczypospolitej, sformułował kilka ważnych dokumentów, jednakże metodologia ich tworzenia była za każdym razem inna i nietransparentna. Ani z dokumentacji synodalnej, ani z publikacji prasowych nie jest możliwe odtworzenie procesu powstawania oświadczeń etycznych Kościoła.

Należy w tym miejscu wspomnieć także o przynależności lokalnego Kościoła luterńskiego do światowej wspólnoty. W przypadku rodzin Kościołów luterńskich i reformowanych Kościołów krajowy jest autonomiczny, samodzielny i niezależny od jakiegokolwiek pozakrajowej władzy duchownej i świeckiej². Można wskazać w tym miejscu pewną paralelność do prawosławnego terminu „autokefalia”. Pomimo swej autonomiczności Kościoły luterńskie odczuwają silną więź wewnętrzną, w skali globalnej zrzeszone są w istniejącej formalnie dopiero od 1947 r. Światowej Federacji Luterńskiej (ŚFL), która formułuje także dokumenty z zakresu etyki społecznej. Uchwały ŚFL nie mają jednak charakteru normatywnego dla życia Kościoła luterńskiego w Polsce czy jakimkolwiek innym kraju w takiej mierze jak jego własne dokumenty. Jednakże niestosowanie się do prawd wiary zgodnych z tradycją luterńską może spowodować wykluczenie Kościoła lokalnego ze wspólnoty ŚFL. Po raz ostatni taką palącą kwestią wewnątrz światowej wspólnoty luterńskiej była sprawa rasizmu, akceptowanego przez niektóre

---

² Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1994 Nr 73 poz. 323. Identyczny zapis zawarty jest w regulacji dla Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP.

Kościół południowej Afryki, co spowodowało ich usunięcie z ŚFL. Osiągnięcie konsensu na forum bardzo pluralistycznej organizacji, jaką stanowi ŚFL, jest bardzo trudnym zadaniem. W ostatnich latach w Kościołach członkowskich wzrasta jednak poczucie przynależności do światowej wspólnoty, czyli globalnej struktury eklezjalnej. Trzeba w tym miejscu podkreślić, że wielką zasługę w tym względzie ma ekumeniczna Wspólna Deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu z 1999 r.

Możemy więc w tym miejscu stwierdzić, że tworząc dokumenty synodalne, mające rangę oficjalnych wypowiedzi Kościoła, ich twórcy stoją przed bardzo trudnym zadaniem: zgodności z zasadą *sola scriptura*, odniesieniem się do dyskusji światowej, mającej miejsce na forum ŚFL, oraz ustosunkowaniem się do debaty etycznej i społecznej toczącej się w danym kraju.

3. DOKUMENTY SYNODÓW KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W POLSCE WOBEC ZAGADNIEŃ MORALNYCH

W rzeczywistości realnego socjalizmu diasporalne Kościoły ewangelickie w Europie Wschodniej i Środkowej praktycznie pozbawione były możliwości samodzielnego formułowania własnych dokumentów odnoszących się do sytuacji społeczno-politycznej, jak też formułowania innych dokumentów etycznych. Dopiero sytuacja otwartości, będąca wynikiem transformacji społecznej końca lat osiemdziesiątych, wyzwoliła w strukturach kościelnych impulsy do podjęcia refleksji etycznej w wymiarze eklezjalnym i sformułowania pierwszych oficjalnych dokumentów ewangelickich w sprawach etyki.

Kościół Ewangelicko-Augsburski na początku lat dziewięćdziesiątych sformułował swoje pierwsze dokumenty poświęcone problemom moralnym. Powstały wówczas wypowiedzi na temat zaledwie dwóch zagadnień: przerywania ciąży oraz rozszerzenia Unii Europejskiej i moralnych konsekwencji tego wydarzenia. Głosy te wpisały się w szeroką debatę publiczną poświęconą tym zagadnieniom, były szybką reakcją Kościoła i włączeniem się w dialog społeczny. Powstanie tekstów oficjalnych zbiegło się zarazem z publikacją szeregu artykułów autorskich na wspomniane tematy.

Wśród dokumentów stanowiących wyraz oficjalnych poglądów Kościoła w kwestiach moralnych wymienić należy także pewne zapisy przepisów kościelnych, a zwłaszcza *Pragmatyki Służbowej* z 1999 r. Ważne miejsce w tworzeniu stanowiska Kościoła w obrębie etyki seksualnej ma *Stanowisko Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wobec małżeństwa*, sformuło-

wane na dziewiątej sesji Synodu X kadencji w 2001 r. Widoczną oznaką spadku zainteresowania problematyką moralną w gremiach kościelnych jest brak prób formułowania nowych dokumentów w pierwszych latach XXI wieku. W Synodzie XI kadencji (2002-2007) nie sformułowano żadnych, odrębnych i istotnych dokumentów poruszających zagadnienia moralne. Synod XII kadencji, który działa od 2007 r., pracuje nad obszernym dokumentem bioetycznym. Przyjrzyjmy się zatem treści dokumentów synodalnych poświęconych kwestiom moralnym.

Stanowisko w sprawie ochrony życia z 1991 r.

Najważniejszym dokumentem etycznym Kościoła ewangelickiego w Polsce w pierwszych latach transformacji ustrojowej jest *Oświadczenie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP w sprawie ochrony życia z 1991 r.*³ Rok 1991 był czasem obfitującym w ważne wydarzenia eklezjalne. Sformułowano w tym okresie nowe *Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego*, wybrano nowego biskupa, do szkół publicznych, nie na mocy ustawy, lecz na drodze instrukcji Ministra Edukacji Narodowej, weszło nauczanie religii, w tym religii ewangelickiej. W styczniu 1991 r. wybrano na zwierzchnika Kościoła ks. Jana Szarka, który pełnił także funkcję prezesa Synodu Kościoła VIII kadencji. Po wprowadzeniu nowego *Zasadniczego Prawa Wewnętrznego* rozdzielono w 1992 r. funkcję biskupa Kościoła i prezesa Synodu, który odąd obierany jest przez Synod na pierwszym posiedzeniu nowej kadencji.

Dokument w sprawie ochrony życia z 1991 r. stanowi właściwie jedyne stanowisko Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce w obszarze bioetyki. Oświadczenie to stanowiło reakcję Kościoła na dyskusję społeczną dotyczącą zmiany przepisów ustawy o przerywaniu ciąży. *Stanowisko w sprawie ochrony życia* rozpoczyna się od stwierdzenia, że życie ludzkie powinno być rozpatrywane zawsze w kontekście wiary w Boga Stworzyciela. Przypomnienie treści I Artykułu Wiary prowadzi argumentację *Oświadczenia* w kierunku konstatacji, że konsekwencje wynikające z tego wyznania obejmują zagadnienia ontologiczne, antropologiczne i teologiczne⁴. Autorzy dokumentu przypominają fragmenty Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu, traktujące o życiu i prowadzeniu człowieka do etycznej postawy szacunku dla życia (V przykazanie Dekalogu – 2 Moj [Wj] 20, 13 oraz przy-

³ *Oświadczenie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP sprawie ochrony życia*. W: *Kalendarz Ewangelicki 1992*. Warszawa 1991 s. 128-130.

⁴ Tamże s. 128.

pomnienie jego treści przez Jezusa w Mt 5, 21). Kolejny akapit poświęcony jest pierwszemu zabójcy – Kainowi, który mimo prośby o własną śmierć został przez Boga pozostawiony przy życiu. W tym miejscu zostaje przywołana terminologia metodystycznego teologa ks. Witolda Benedyktowicza, długoletniego prezesa Polskiej Rady Ekumenicznej i wybitnego systematyka w ChAT, a mianowicie pojęcie proegzysytencji, czyli życia dla innych.

Następnie tekst odwołuje się do Przymierza Boga z Noem, które jest wyrazem Jego błogosławieństwa dla ziemi. Kolejne przywołane przymierze, zawarte na Synaju, zawiera już konkretny zapis normy: Nie zabijaj! Norma ta rozumiana jako zakaz, choć nie bezwzględny, została pogłębiona przez Jezusa Chrystusa, który objął nią również obcych, niemile widzianych i niepożądanych. To rozszerzenia zakresu zakazu zabijania w nauczaniu Jezusa jest, według *Oświadczenia*, podstawą do sformułowania tezy, że „przykazanie «Nie zabijaj» obejmuje nie tylko życie już narodzone, ale także życie poczęte w łonie matki. Biblia świadczy bowiem, że poczęta osoba ludzka jest partnerem Boga (Jr 1, 5; Ps 139, 13-18; Ga 1, 15)”. Tym samym Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP opowiada się zdecydowanie za ochroną życia od chwili jego poczęcia.

Kolejnym zagadnieniem, które porusza dokument, jest kwestia penalizacji aborcji. Opierając się na reformacyjnej nauce o rozróżnieniu Zakonu i Ewangelii, dokument stwierdza, że Kościół nie jest instancją, która powinna wymierzać sprawiedliwość. Wymierzanie sprawiedliwości jest zadaniem władzy świeckiej i jej organów.

Dokument przechodzi następnie do nowego problemu, jakim jest stosowanie antykoncepcji, stwierdzając, że dyskusję na temat dozwolonych i niedozwolonych środków i metod antykoncepcyjnych „uważa za bezprzedmiotową, gdyż nie ma ona biblijnego uzasadnienia”. Po tej konstatacji natury ogólnej stwierdza się, że „[Kościół] zdecydowanie wypowiada się również przeciw stosowaniu środków wczesnoporonnych”.

W dalszej części *Oświadczenia* czytamy o zadaniach Kościoła związanych z realizacją przykazania „Nie zabijaj”. Dokument przywołuje w tym miejscu katechizmowy zapis komentarza Lutera⁵ oraz wskazuje na wymiar odpowiedzialności za życie drugiego człowieka i działania opiekuńcze względem niego. Kościół powinien włączyć się w działania mające na celu

---

⁵ M. L u t e r. *Mały Katechizm*. W: *Księgi Wyznaniowe Kościoła Ewangelicko-Luterańskiego*. Bielsko-Biała s. 44: „Powinniśmy Boga bać się i miłować Go, abyśmy bliźniemu swemu na ciele żadnej szkody ani krzywdy nie wyrządzali, ale mu pomagali i wspierali go we wszystkich potrzebach cielesnych”.

regulację prawną „dotyczącą ochrony życia poczętego oraz podjęciu przez społeczeństwo i jego organa konkretnych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska naturalnego, rozwoju służb medycznych, doskonalenia działań opiekuńczych społeczeństwa, a tym samym państwa w zakresie w zakresie ochrony socjalnej obywateli”⁶.

Dalej w treści *Oświadczenia* następuje uszczegółowienie postulatów Kościoła względem Państwa w zakresie: „umocnienia i rozwoju szczególnie instytutów i ośrodków patologii ciąży, rozwoju terapii płodu, pediatrii, geriatrici, a ogólnie całości służby zdrowia”. Zapis ten przypomina raczej listę postulatów jakiejś grupy społecznej czy wręcz partii politycznej niż klasyczne formuły dokumentów etycznych, znanych przecież autorom synodalnym z publikacji EKD czy organów Światowej Rady Kościołów, gdzie tak szczegółowe wnioski pojawiają się bardzo rzadko.

Postulat ogólny o rozwoju całości służby zdrowia wyraża typowe myślenie życzeniowe, nieoparte żadnymi analizami dotyczącymi kosztów i realnych możliwości. Dalej padają podobne argumenty względem „kreowania przez państwo możliwości nauki i pracy, zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, godziwych emerytur, rent i zasiłków”. Dokument postuluje też „wprowadzenie zmian prawodawstwa we wszelkich przypadkach, w których w uznaniu człowieczeństwa i praw przysługujących człowiekowi stosowane są kategorie wagowe”. Nie do końca wiadomo, co miał wyrażać ów *passus* o „kategoriach wagowych”, gdyż w badaniach nad embrionami takiej kategorii się nie stosuje. Następnie, w kontekście ochrony życia, postuluje się w tekście zniesienia kary śmierci.

W tym chaotycznym zestawieniu postulatów i życzeń widać głęboką potrzebę podjęcia przez Kościół analizy problemów społecznych, lecz autorzy chcą w jednym kilkustronicowym dokumencie odnieść się do niemalże wszelkich sfer życia społeczno-politycznego. Widać w tym brak metodologii bądź doświadczenia osoby albo komisji formułującej omawiany dokument, jak też brak funkcjonowania sprawnych mechanizmów weryfikacyjnych, czyli ogólnie tego, co w sytuacji niemieckiej określa się mianem procesu konsultacyjnego. Na koniec *Oświadczenie* powraca do tematu zasadniczego, powtarzając sprzeciw wobec „aborcji na życzenie”. Nie chce przy tym rozstrzygać, w jakich przypadkach patologicznych możliwa jest aborcja, „pozostawia jednak prawo decyzji rodzicom i konsylium lekarskiemu w wypadku zagrożenia życia matki”.

---

⁶ *Oświadczenie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP sprawie ochrony życia* s. 129.

Stanowisko Kościoła luterańskiego w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej

Polski ewangelicyzm przez długi czas nie traktował problematyki europejskiej jako zagadnienia, które należy zbadać z teologicznego i moralnego punktu widzenia. W okresie transformacji ustrojowej lat 90. dla polskich ewangelików wszystkie inne problemy miały fundamentalną wagę i były rozpatrywane na forum synodów. Podstawowym zadaniem Synodów drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku była zmiana prawa kościelnego, opracowanie nowej *Pragmatyki Służbowej*, a także regulaminów. Problematyka europejska obecna była jednak w refleksji teologii akademickiej. Jako pierwszy przykład głębszej analizy problematyki europejskiej wskazać należy wspólne sympozjum trzech polskich uczelni teologicznych: Akademii Teologii Katolickiej, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, które odbyło się w 1991 r. w siedzibie ChAT w Warszawie. Podczas tego sympozjum luterański duchowny i teolog ks. Manfred Uglorz wygłosił referat *Jedność Europy (optyka protestancka)*⁷. Referent ukazał rolę Kościołów, w tym sposób szczególny Kościoła ewangelickiego, w procesie integracji, wskazując na ich misję jako budowniczych rzeczywistych mostów między narodami, kulturami i tradycjami. Kościoły to właśnie te instytucje w przestrzeni europejskiej, które mogą kształtować ludzkie postawy⁸. Wychodząc z eklezjologicznych założeń, będących uprawnieniem zaangażowania w tę problematykę, Kościoły w procesie integracji europejskiej nie mogą jednak zagubić swojej pierwotnej misji – głoszenia całemu światu Ewangelii i przykazania miłości bliźniego. W następnych latach na łamach periodyków kościelnych pojawiło się wiele artykułów dotyczące problematyki rozszerzenia Unii Europejskiej o kraje byłego bloku wschodniego, w tym Polskę⁹.

Do zagadnienia polskiej akcesji do Unii Europejskiej na forum swego najważniejszego gremium odniósł się Kościół luterański. Oficjalne gremia Kościoła luterańskiego w Polsce podjęły refleksję w duchu euroentuzjastycznym i opowiedziały się za przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Polskie społeczeństwo tylko niewielką liczbą głosów w referendum 8 czerwca 2003 r. opowiedziało się za wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

---

⁷ Tekst referatu: M. U g l o r z. *Jedność Europy (optyka protestancka)*. „Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej” 33:1991 nr 1 s. 131-138.

⁸ Tamże s. 136.

⁹ M. N i e m i e c. *Nasze miejsce w życiu społeczno-politycznym*. „Zwiastun” 1996 nr 23 s. 11-13.

Przypomnijmy, że co prawda 77% głosujących oddało głos „za” akcesją, ale w referendum brało udział zaledwie 58,85% dorosłych obywateli Polski¹⁰.

W 2000 r. powstały dwa oficjalne dokumenty wyrażające stanowisko Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wobec integracji Polski ze strukturami Unii Europejskiej, których treść chciałbym poniżej zreferować.

Pierwszym oficjalny dokumentem luteranckim w kwestii europejskiej jest opublikowane w lutym 2000 r. *Oświadczenie Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP*¹¹, w którym wyrażono radość z przygotowań Polski do wstąpienia do Unii oraz podkreślono wagę tego wydarzenia. Na czele Rady Synodalnej stał wówczas – jako prezes Synodu – ks. Tadeusz Szurman, autor licznych referatów, a później także artykułów propagujących chrześcijańskie zaangażowanie się w działania na rzecz integracji europejskiej¹². Rada Synodalna podjęła inicjatywę sformułowania dokumentu na mocy przysługującej jej prerogatywy do działania w sprawach niecierpiących zwłoki, a za taką uznano sprawę wyrażenia stosunku polskich luteran do kwestii integracji z Unią Europejską – środowiska kościelne należało pobudzić do refleksji i działania w tym przedmiocie. Jednostronnicowy dokument stanowi nade wszystko apel o podjęcie szerszej debaty. *Oświadczenie* rozpoczyna się od deklaracji, że Rada Synodalna, działając w imieniu Synodu, popiera wysiłki i starania o jak najszybsze wstąpienie Polski do Unii Europejskiej. W *Oświadczeniu* podkreślono pięciowiekową obecność luteran na ziemiach polskich i ich dorobek we wpisywaniu Polski w szeroki kontekst europejski¹³. W kolejnym akapicie stwierdzono, że szybka integracja Polski ze strukturami Unii jest zarówno wyzwaniem, jak i szansą dla narodu polskiego. Jednocześnie *Oświadczenie* wskazuje, że występuje pilna potrzeba przedyskutowania pewnych kwestii spornych oraz że jest czas na refleksję nad przyszłym miejscem Kościołów w społeczeństwie po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Autorzy *Oświadczenia* dostrzegają jednocześnie, że Europa nie kończy się na Polsce, Czechach czy Słowacji, i wskazuje na potrzebę rozszerzenia działań integracyjnych na kraje znajdujące się na wschód od Polski. Dokument wyraża przy tym nadzieję, że integracja

---

¹⁰ Referendum ogólnokrajowe w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację Traktatu dotyczącego przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej. Komunikat PKW. <http://referendum.pkw.gov.pl/sww/kraj/indexA.html> (15.10.2005).

¹¹ *Oświadczenie Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP*. „Gazeta Ewangelicka” 2000 nr 3 (23) s. 16; przedruk: „Przegląd Ewangelicki” 2003 nr 1 s. 82.

¹² Zob. np. T. Szurman. *Kościół wstępuje do Unii – obawy, oczekiwania, szanse*. „Zwistun” 2001 nr 12 s. 10-12.

¹³ *Oświadczenie Rady Synodalnej* s. 16.

europejska da nowy asumpt do pogłębienia współpracy ekumenicznej w celu wspólnego składania świadectwa wobec społeczeństw całej Europy przez różne rodziny konfesyjne. *Oświadczenie* zawiera formułę ostrzegającą przed próbą rekonfesjonalizacji Europy: „Jako Kościół Luterski w Polsce pragniemy Europy, która odchodzi od modelu *res publica christiana* na rzecz budowania pluralizmu, który wzajemnie wzbogaca wspólnoty kościelne i państwowe. Uważamy, że Europa nie powinna być terenem chrześcijańskiego sprawowania władzy, lecz miejscem służby i świadectwa chrześcijańskiego, składanego przez Kościoły”¹⁴. Apel kończy się wyrażeniem nadziei, że proces rozszerzenia będzie przebiegał w duchu ekumenizmu i wzajemnego świadectwa Kościołów.

Synod Kościoła w trakcie obrad 19 marca 2000 r. wypracował też własny, znacznie bardziej rozbudowany dokument zatytułowany *Wspólna Europa. Stanowisko Synodu Kościoła Ewangelicko Augsburskiego w RP wobec procesu integracyjnego w Europie*¹⁵. Dokument ten składa się z ośmiu części i omawia różne aspekty zagadnienia integracji. Już w strukturze *Stanowiska Synodu* widać wykonaną pracę teologiczną, a tekst ma spójny charakter. Był to drugi dokument synodalny sformułowany przez Kościół ewangelicki w kraju będącym w okresie przedakcesyjnym. Pierwszy taki dokument powstał w Czechach podczas 29. Synodu Ewangelickiego Kościoła Braci Czeskich w 1998 r.¹⁶

Oświadczenie *Wspólna Europa* rozpoczyna się od doksologii, podziękowania Bogu Wszechmogącemu za okres przemian społecznych, politycznych i gospodarczych w Polsce i Europie Środkowej. Dalsze słowa podziękowania skierowane są pod adresem ojców Wspólnoty Europejskiej, którzy z inspiracji chrześcijańskiego ducha wnieśli wielki wkład w integrację państw i narodów Starego Kontynentu¹⁷. Unia Europejska stworzyła nowe standardy wolności, praw człowieka, poszanowania odmienności. Dorobek ten stanowi ważny impuls do włączenia się w działania na rzecz dalszej integracji europejskiej.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ *Wspólna Europa. Stanowisko Synodu Kościoła Ewangelicko Augsburskiego w RP wobec procesu integracyjnego w Europie, Warszawa 19 marca 2000*. „Przegląd Ewangelicki” 2003 nr 1 s. 83-86.

¹⁶ Za: M. B r z ó s k a. *U progu zjednoczonej Europy. Analiza procesu integracji europejskiej z perspektywy etyki chrześcijańskiej*. Praca magisterska. Warszawa 2000 s. 74 (mps w Bibliotece Głównej ChAT). Na Słowacji oświadczenie sformułowano na forum Ekumenicznej Rady Kościołów w Republice Słowackiej w 1998 r. nie był to jednak dokument kościelny czy synodalny, lecz ekumeniczny.

¹⁷ *Wspólna Europa* cz. 1 s. 83.

W II części przypomniano polskie dziedzictwo kulturowe i polityczne, w tym wkład polskich ewangelików w rozwój polskiej polityczności, gospodarki i postaw prospołecznych. Dokument podkreśla: „Jako ewangelicy szczególnie utożsamiany się z etyką i wzorem państwa opieki socjalnej w ramach wolnorynkowej gospodarki”. Podkreślono znaczenie rozpowszechniania europejskiej idei „pomocy dla samopomocy”. Następna część poświęcona jest wskazaniu na występujące w polskim społeczeństwie w związku z procesem akcesyjnym postawy ksenofobiczne, nietolerancję wobec mniejszości i szerzący się wśród części polityków populizm. Część V podkreśla znaczenie *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności* z 1950 r. oraz tzw. klauzuli kościelnej, zawartej w *Traktacie Amsterdamskim*. Jedną z pozytywnych zmian zachodzących w polskim społeczeństwie jest rozwój aktywnego ekumenizmu. Część VI jest apelem do państw „starej” Unii o partnerskie i rzetelne traktowanie nowych członków, w kontekście niezawinionego przez te państwa niedorozwoju i konieczności dochodzenia do średniej poziomu życia w Unii Europejskiej przez najbliższe kilkanaście lat. Część VII dotyczy zagadnienia pluralizmu kulturowego, religijnego i narodowościowego Unii Europejskiej, która jest pojmowana jako „nasz przysłowiowy wspólny europejski dom”. Symbolika domu pociąga za sobą etyczne implikacje – nie można niektórych Europejczyków traktować jako obywateli drugiej kategorii i kazać im czekać przez długie lata na pełnoprawne członkostwo w owym domu. Chrześcijańskim świadectwem powinna być wspólna modlitwa „o konieczną odwagę polityczną wszystkich zaangażowanych podmiotów”¹⁸. *Wspólna Europa* kończy się apelem o włączenie Kościoła do dialogu społecznego jako pozarządowego partnera społecznego i jako pełnoprawnego uczestnika dyskusji o kształcie Polski i Europy, zwłaszcza w zakresie kształtowania polityki socjalnej, społecznej i rodzinnej. Kościół w tym dialogu będzie stał zawsze po stronie zrównoważonego rozwoju oraz równowagi materialnego i duchowego aspektu ludzkiego życia. Dokument kończy się apelem o rozszerzenie standardów europejskich na cały świat, który jest dziełem Boga oraz powierzenie tej „wielkiej wspólnej nadziei w ręce Boga”.

Dokument podkreśla konieczność zaangażowania się Kościoła w dyskusję na temat procesu integracji, opowiada się jednoznacznie za pluralistyczną wizją Europy, ale nie ostrzega przed zakusami próby restytucji *corpus christianum*. Widać w tym, że *Wspólna Europa* jest dokumentem dojrzałym,

¹⁸ Tamże s. 86.

przemyślanym, wolnym od lęków i skierowanym z nadzieją ku przyszłości. Polskiemu Kościołowi luterzańskiemu obca jest wizja Europy zbudowanej jedynie na normach moralnych wypracowanych w kręgu kultury judeochrześcijańskiej. *Wspólna Europa* dostrzega znaczenie pluralizmu korzeni idei europejskich, w tym tradycji Oświecenia, dla budowania przyszłości kontynentu oraz akceptuje jej obecny multikulturowy kształt.

Powstanie dokumentów Rady Synodalnej i Synodu zaowocowało szeroką dyskusję na łamach prasy ewangelickiej na temat idei europejskiej i miejsca protestantów w Europie. Oświadczenia „europejskie”, a zwłaszcza *Wspólna Europa*, są najbardziej doniosłymi etycznymi dokumentami polskiego ewangelicyzmu w ostatnich kilkudziesięciu latach, a nawet w całym powojennym funkcjonowaniu Kościoła. *Wspólna Europa* jest tekstem spójnym, poruszającym najważniejsze problemy, skoncentrowanym na temacie, bez wchodzenia w wątki poboczne i niepotrzebne polemiki. Jest to wielkie świadectwo potrzeby formułowania wypowiedzi moralnych Kościoła.

4. KONSEKWENCJE EKUMENICZNE DOKUMENTÓW SYNODALNYCH POLSKICH EWANGELIKÓW

Brak odpowiedniego zaplecza *public relation* oraz siły medialnej sprawiły, że polskie luterzańskie dokumenty synodalne nie przebiły się do szerszego kręgu odbiorców. Kościelne środowiska diasporalne często nie potrafią wziąć udziału w publicznej debacie, choć mają w niej wiele ważnego do powiedzenia. Zaznaczyć jednak trzeba, że w wielu krajach Kościoły ewangelickie, mimo swego mniejszościowego charakteru, potrafią być zauważone przez opinię publiczną i media. Tak jest w Austrii czy Republice Czeskiej. Siła kościelnych dokumentów tworzonych w tamtych krajach polega jednak na tym, że formułowane są w ekumenicznym kontekście i poprzedza je długa dyskusja wprowadzająca, jak też tzw. proces konsultacyjny.

Zupełnie inaczej rzecz się ma w krajach, gdzie liczba wyznawców Kościołów ewangelickiego i rzymskokatolickiego jest podobna. W Niemczech Kościoły te, od wielu już lat, formułują wspólne dokumenty w zakresie bioetyki, pomimo dostrzeganych gdzieś różnic, to jednak w sprawach najważniejszych, a mianowicie ochrony życia, potrafią mówić jednym głosem.

Polskiemu protestantyzmowi, jak dotąd, zabrakło owej chęci czy siły ekumenicznego otwarcia przy tworzeniu oficjalnych stanowisk etycznych. Być może, gdyby omówione powyżej dokumenty były głosem Polskiej Rady

Ekumenicznej czy choćby wspólnym dokumentem trzech synodów ewangelickich: luterańskiego, reformowanego i metodystycznego, to ich odbiór społeczny byłby inny, a przynajmniej zostałyby one zauważone.

Najistotniejszym postulatem ekumenicznym, wynikającym z zaprezentowanej powyżej analizy, jest dostrzeżenie potrzeby współpracy na polu etycznym Kościołów ewangelickich z ekumenicznym partnerem reprezentującym większość chrześcijan w naszym kraju, czyli z Kościołem rzymskokatolickim. W epoce sekularyzacji ważne jest, by pokazywać coraz bardziej aktywnemu i zeświecczonemu społeczeństwu, że chrześcijanie w najważniejszych sprawach są razem i mówią jednym głosem w obronie życia. Tak wygląda to np. w Niemczech – należy mieć nadzieję, że również w powstających w Polsce radach etycznych, będzie miejsce dla przedstawicieli mniejszości wyznaniowych, które stanowią trwały element polskiej historii i współczesności.

BIBLIOGRAFIA

- Brzóška M.: U progu zjednoczonej Europy. Analiza procesu integracji europejskiej z perspektywy etyki chrześcijańskiej. Praca magisterska. Warszawa 2000, mps w BG ChAT.
- Hintz M.: Etyka ewangelicka i jej wymiar eklezjalny. Studium historyczno-systematyczne. Warszawa 2007.
- Luter M.: Mały Katechizm. W: Księgi Wyznaniowe Kościoła Ewangelicko-Luterańskiego. Bielsko-Biała 1999 s. 41-55.
- Niemiec M.: Nasze miejsce w życiu społeczno-politycznym. „Zwiastun” 1996 nr 23 s. 11-13.
- Oświadczenie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP sprawie ochrony życia. W: Kalendarz Ewangelicki 1992. Warszawa 1991 s. 128-130.
- Oświadczenie Rady Synodalnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. „Gazeta Ewangelicka” 2000 nr 3 (23) s. 16; przedruk: „Przegląd Ewangelicki” 2003 nr 1 s. 82.
- Szurman T.: Kościoły wstępują do Unii – obawy, oczekiwania, szanse. „Zwiastun” 2001 nr 12 s. 10-12.
- Uglorz M.: Jedność Europy (optyka protestancka). „Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej” 33:1991 nr 1 s. 131-138.
- Wspólna Europa. Stanowisko Synodu Kościoła Ewangelicko Augsburgskiego w RP wobec procesu integracyjnego w Europie, Warszawa 19 marca 2000. „Przegląd Ewangelicki” 2003 nr 1 s. 83-86.

DIE MORALISCHE PROBLEMATIK
IN DEN DOKUMENTEN DER SYNODEN DER EVANGELISCHEN KIRCHE
IN POLEN

Zusammenfassung

In diesem Artikel wurden die ethischen Dokumente der Synoden der Evangelischen Kirchen in Polen aus letzten 20 Jahren dargestellt. Diese Aussagen der Kirche sind die ethischen und seelsorgerlichen Antworten auf die Situation nach der politischen Wende. Es wurde die Rolle der Ethik in Fragestellung und Existenz der heutigen Kirchen, akzentuiert. In der Tradition der Evangelisch-Lutherischen (Augsburger Konfession) Kirche in Polen hat die Synode die besondere Funktion in der Formulierung der offiziellen Stellungnahmen.

Nach der politischen Wende im Jahre 1989 versuchte auch die Evangelische Kirche ihre ethischen Positionen in die allgemeine Diskussion einzubringen. Zu den wichtigsten Dokumenten gehören die Stellungnahmen der Kirchen zur Abtreibungsdebatte und weiter zum Thema des polnischen EU-Beitritts. Diese Dokumente wurden jedoch von dem weiteren sozialen Publikum kaum in die Beachtung genommen. Der Verfasser betont, dass in den österreichischen oder tschechischen Kontext solche ethische Stellungnahmen im ökumenischen Gespräch formuliert wurden. Diese Erfahrung sollte man auf den polnischen kirchlichen Grund genommen werden.

Zusammengefasst von Marcin Hintz

Słowa kluczowe: etyka protestancka, Synod Kościoła luterańskiego, etyka polityczna, bioetyka, etyka ekumeniczna.

Schlüsselbegriffe: protestantische Ethik, Synode der lutherischen Kirche, politische Ethik, Bioethik, ökumenische Ethik.

Key words: Protestant ethics, Lutheran synod, political ethics, bioethics, ecumenical ethics.